

Diputació
Barcelona

Observatori de l'educació local

Anuari 2022

L'Anuari de l'Observatori de l'educació local té com a objectiu oferir una mirada sobre l'estat i l'evolució de l'educació des de la perspectiva municipal, els principals reptes als quals ha de fer front el nostre sistema educatiu i les estratègies desenvolupades des del món local.

La present edició inclou articles de reflexió i l'anàlisi en àmbits com els futurs de l'educació un cop superada la pandèmia, els nous paradigmes de l'aprenentatge, un balanç del Pacte contra la segregació escolar a Catalunya, la mirada de gènere en la lluita contra l'abandonament escolar prematur o les característiques de la nova llei de la formació professional.

Col·lecció **Eines**
Sèrie Educació **12**

Dibuixar els futurs de l'educació: un repte vital

ALBERT SANGRÀ

*Director de la Càtedra UNESCO en Tecnologia
i Educació per al Canvi Social a la Universitat Oberta de Catalunya*

Renunciem menys als estudis —el 2020 la taxa d'abandonament escolar primerenc es va situar en el 16 %, la xifra més baixa comptabilitzada a l'Estat espanyol des que se'n tenen dades—; cada any augmenta el percentatge de persones que assoleixen l'educació superior —l'any passat va ser del 44,8 % entre els que tenen de 30 a 34 anys—, i, a més, considerem molt important continuar formant-nos a qualsevol edat —l'11 % de la població de 25 a 64 anys ha seguit algun tipus de formació en les quatre últimes setmanes (EPA, 2021)—. Però que estiguem donant a l'educació un lloc preferent no vol dir que no hi hagi aspectes que puguem millorar, com la pandèmia s'ha encarregat de posar en evidència (UN, 2021). En alguns àmbits, l'educació no ha avançat tant com ho exigien els canvis externs en el mateix sistema educatiu. En aquest context, què podem fer per afrontar els reptes que se'ns posen al davant, com ara educar per a la ciutadania i afavorir la transformació cap a una societat més sostenible, més justa i més equitativa?

A continuació, enumerem alguns elements clau que hauran de tenir un paper rellevant en el que ara anomenem els futurs de l'educació (UNESCO, 2021).

Albirar els possibles futurs

Definir què és el que volem que aprenguin les noves generacions és el primer pas per saber quines eines utilitzar per aconseguir-ho. Per això, la pregunta clau és què serà necessari que aprenguem en el futur. L'educació ha de donar resposta a aquesta pregunta per poder definir no només el contingut dels programes sinó també els procediments amb els quals s'ensenyarà i les actituds que les persones aprendran a desenvolupar durant tot aquest procés.

Moltes organitzacions supranacionals fan anàlisis prospectives sobre com serà o haurà de ser l'educació en les properes dècades (GUNI, 2022; OECD, 2021; UNESCO, 2021), però el cert és que no s'acaben de posar d'acord en quins són els elements clau que determinen com haurà de ser l'educació en el futur i, sobretot, per al futur. Com és lògic, cadascuna fa un èmfasi més acusat en els aspectes que caracteritzen la missió de la seva organització (la inclusió, les habilitats, les competències, la sostenibilitat...), i només coincideixen sempre en el fet de manifestar l'alt grau d'incertesa amb què ens hem de moure.

D'altra banda, la dificultat de predir quines professions seran les més necessàries quan ni les empreses tenen clar quin serà el seu futur, per la rapidesa del canvi i, de vegades, per una gestió erràtica i sovint d'horitzons a curt termini, encara fa més fàcil equivocar-se. El que ara sembla clar pot no ser-ho gens d'aquí a quinze anys, quan s'acabi l'escolarització de l'alumnat actual. De fet, només cal anar a l'hemeroteca per contrastar la ingent quantitat d'informes que prediuen les professions del futur des de fa dècades per tal de comprovar que més aviat erren la predicció perquè es deixen portar per allò que és tendència en un moment determinat, però que deixa de ser-ho de seguida perquè es confon l'estratègia amb la tàctica.

Cal que assumim que no tenim una bola de vidre que ens digui què passarà. Ho hem d'intentar, però ho haurem de fer com si canviéssim les rodes d'una bicicleta mentre no deixem de pedalar... i tenint sempre present que el que ens ha de guiar és quin és el model de societat que volem tenir en el futur.

Educar persones, no només professionals

Els futurs que podem dibuixar no són només professionals. Abans que res som persones que conviuen en uns mateixos espais i que es relacionen. ¿Eduquem únicament les persones perquè siguin força de treball quan surtin de l'escola, l'institut o la universitat? ¿No hauríem d'educar, especialment, per a la vida en societat? Precisament un dels reptes de l'educació és aconseguir un equilibri entre aquestes dues tasques. A vegades s'oblida que l'educació té un component de caràcter social que també estem obligats a desenvolupar. Es tracta d'equilibrar les mateixes finalitats de l'educació entre la capacitació laboral i l'educació com a formació de ciutadans en la nostra societat.

Així, sovint és poc productiva la discussió que es basa només en l'ensenyament de les disciplines. Per suposat que hem de formar bons professionals. Però professionals que estiguin inserits en la societat en què viuen. Que la puguin transformar si és el que cal, però que siguin conscients de tots els aspectes ètics que hi ha d'haver al darrere de qualsevol professió. Cal formar professionals que, sobretot, siguin grans persones. Persones que tinguin els fonaments i siguin capaces d'actuar com a ciutadans a la vegada que com a professionals, que siguin capaces de foragitar el racisme, l'exclusió, la corrupció o l'explotació de l'altre.

Educar per a la incertesa

Tot i que les vides d'algunes generacions que van viure als inicis del segle xx estaven subjectes únicament a dos o tres canvis importants al llarg de tota la seva existència, les de les generacions posteriors ja van patir uns quants canvis més, i la generació actual, en ple segle xxi, i les que vindran, estan vivint canvis de manera constant i amb molta rapidesa, i encara en viuran més. Aquesta circumstància suposa un repte des del punt de vista educatiu. L'alumnat actual i el del futur encara haurà d'assumir aquests canvis amb més velocitat. Per això, un dels reptes de l'escola és ser capaç d'educar per a la incertesa, és a dir, no tant per acumular coneixements com per saber resoldre les situacions noves i incertes en les quals ens trobarem.

Per bé que de vegades també alguns de nous substitueixen els anteriors, els coneixements són acumulatius i, per tant, els podem anar emmagatzemant i recupe-

rar-los quan ens calgui. Les tecnologies ens hi ajuden molt, a fer això. Però les situacions no s'acumulen. Cada situació és nova, i més si es dona en un context diferent a l'anterior. Fa uns mesos n'hem viscut una, i podria ser que aquest tipus de situacions imprevistes es repetissin en el futur. Cal preparar per estar preparats sense saber per a què, o precisament perquè no sabem per a què. Cal desenvolupar en l'alumnat les competències que ara en diem «toves» (Hirsch, 2017): el pensament crític, la creativitat, el pensament estratègic, la capacitat d'adaptació, la resiliència, el treball en equip, la gestió dels temps... de manera que qualsevol situació crítica inesperada ens pugui trobar en les millors condicions per fer-hi front.

Desenvolupar models i escenaris educatius veritablement equitatius i inclusius

Encara que una bona part de la responsabilitat per a l'equitat i la inclusió real dels models i escenaris educatius correspon a governs i administracions, tots els agents educadors han de tenir aquest objectiu en els seus fulls de ruta. Crear sistemes educatius en què l'equitat i la inclusió siguin pilars fonamentals no és una opció, és una obligació.

La millor manera d'educar i de formar és crear escenaris i contextos d'aprenentatge en què l'alumnat es trobi còmode, confiat; on pugui posar en joc totes les seves capacitats. Escenaris on la personalització signifiqui el respecte i el tractament adequat de la diferència; on la interacció entre iguals sigui tan important com la interacció entre alumnat i professorat; on la col·laboració sigui la manera de fer les coses; i on es busquin solucions conjuntes a problemes que són de tothom.

Tenir en compte la dimensió digital dels estudiants

Els darrers mesos tothom té un concepte a la punta de la llengua preparat per ésser dispartat davant la mínima oportunitat que es presenti: la transformació digital de l'educació. El problema és que, encara que sigui un concepte que la gran majoria de la societat ha assumit com a propi, hi ha moltes diferències pel que fa al que significa per a cadascuna de les persones que l'utilitzen.

Hauríem d'entendre que l'important ha de ser la transformació de l'educació en la línia del que he esmentat més amunt i del que diré més endavant, i que el fet digital ens hi ha d'ajudar moltíssim, bàsicament perquè és una realitat que ja està instaurada en la societat. Els nostre alumnat «viu» en un entorn digital, és el seu entorn natural. Les tecnologies han facilitat la creació d'una dimensió digital de la vida de les persones en la qual es comuniquen, es relacionen, utilitzen les xarxes socials i tenen al seu abast l'accés a informació que abans no tenien. És per això que per a l'educació integral de la persona també s'ha de tenir en compte la seva nova dimensió digital.

Així, per al professorat ara ja no n'hi ha prou amb pensar només en l'aula i el seu entorn pròxim. Ha d'entendre que les dimensions vitals de les persones s'han multiplicat durant els últims anys, i que la dimensió digital n'és una que no es pot obviar.

Aprendre a utilitzar millor la tecnologia

És veritat que la pandèmia ha demostrat que continua havent-hi desigualtats pel que fa a l'accés a les tecnologies que és molt urgent resoldre. No podem contribuir a fer que l'escletxa digital es mantingui o s'eixampli: cal tancar-la. Però, a més, ens ha ensenyat que podem utilitzar millor la tecnologia. El que pensàvem que sabíem respecte a l'ús de la tecnologia en l'educació no és suficient, perquè en realitat només l'hem utilitzat com a mer instrument per continuar fent el que fèiem. El que exigeix la situació actual és un replantejament dels processos educatius i com s'han de dur a terme.

Els professors han d'assolir el grau màxim en la seva competència digital docent. Si bé l'aprovació dels marcs de competències digitals del professorat és un pas en la bona direcció, ens equivocariem si penséssim que amb més formació tecnològica ja ho tindrem tot resolt. Cal renovar la formació didàctica de tots els nivells de professorat per tal que la tecnologia sigui un element permanent. No tot s'ha de fer amb tecnologia, però sí allò que pot millorar el procés d'aprenentatge del nostre alumnat. I aquí encara som lluny, com la pandèmia s'ha encarregat de recordar-nos, del nostre objectiu.

Abordar la hibridació entre la classe presencial i la potencialitat d'entorns en línia

Precisament per aquesta nova dimensió digital dels nostres alumnes que ja hem esmentat, el professorat hauria de tenir un caràcter molt més actiu i actualitzat, i pensar no en la societat que hem viscut sinó en la societat que ens tocarà viure. Necessitem una formació en TIC que sigui conceptual, que permeti al professorat dissenyar escenaris nous de formació que cal que puguin ser híbrids. Tanmateix, això no significa que l'escola s'hagi de convertir en una escola a distància: que ningú no pateixi. L'objectiu és que, encara que l'educació sigui presencial, es puguin aprofitar al 100% les opcions que dona l'activitat docent en entorns no presencials i en línia per cobrir millor totes les dimensions dels estudiants.

Cal aprofitar el conjunt de potencialitats per treballar de manera síncrona i asíncrona, de treballar en grup i individualment, de fer-ho a l'aula o de poder-ho fer en qualsevol altre espai del centre educatiu quan no coincidim amb el professorat. Les opcions per flexibilitzar els processos d'ensenyament i aprenentatge estan, encara ara, molt poc explorades. I, per començar, caldria que el professorat explorés models alternatius d'educació en línia que no han estat posats en pràctica durant la pandèmia i que donen bons resultats (Sangrà, 2021).

Incloure l'educació no formal en l'educació integral

Redecker *et al.* (2011) ja ens feien saber, en l'estudi que van publicar sobre el futur de l'educació, que un dels atributs emergents era el de la informalització. Cal que reflexionem sobre com intervindrà l'educació no formal o fins i tot informal en els processos d'aprenentatge i de quina manera podrà complementar-se amb l'educació integral de les persones. És una fal·làcia pensar que el que aprens ho aprens no-

més a l'escola o a la universitat. Aprenem fora de l'escola, fora de l'institut i fora de la universitat, i aquest aprenentatge caldrà incloure'l en una educació integral.

En aquest sentit, l'entorn social del nostre alumnat agafa un especial protagonisme. Cal analitzar el paper dels ens locals, de les associacions, les fundacions, les entitats de tota mena que envolten físicament i digitalment (sí, digitalment també) les nostres institucions educatives. A banda del paper òbviament socialitzador que poden i han de tenir, poden també efectuar-ne un de rellevant en el seu aprenentatge. L'anomenada Educació 360° (Forés i Parcerisa, 2021) adquireix la rellevància que mereix perquè necessitem la col·laboració i el suport de tota la societat per a l'educació. Perquè és la societat la que educa.

Que prevalgui l'aprenentatge sobre l'avaluació

Una de les grans preocupacions durant la pandèmia ha estat l'avaluació. Tenies la sensació que tothom estava més preocupat per com podria avaluar que no pas pel que l'alumnat aprendria. Això ens passa perquè fem girar tot el model d'ensenyament i aprenentatge sobre l'avaluació, de tal manera que, quan introduïm innovacions metodològiques en com volem que el nostre alumnat aprengui i alhora no modifiquem els models d'avaluació, no aconseguim que modifiquin el seu comportament d'estudi: l'alumnat estudia per superar l'avaluació. I és certament lògic que ho facin així.

No és tan important la manera d'avaluar com assegurar-se de si s'ha après o no. Per això és fonamental estructurar sistemes que permetin que les persones aprenguin, i després, en tot cas, ja ens preocuparem de l'aspecte administratiu de l'avaluació. Si ens centrem únicament en l'avaluació generarem models administratius per resoldre problemes socials, la qual cosa és un error. Cal desenvolupar models d'avaluació formativa —que aprenguis mentre t'avalues—, continuada —en diferents moments del procés d'aprenentatge— i diversificada —emprant diferents metodologies, avaluant en diferents contextos, i fent participar diferents actors en l'avaluació (Sanmartí, 2020).

Fomentar el lideratge del professorat

Per acompanyar els estudiants cap a aquesta futura societat sostenible, justa i equitativa caldran líders. Líders que assenyalin el camí, que inspirin, que acompanyin. Exercir lideratges no és fer les coses sols, sinó ser capaços de crear equips que comparteixin una visió i una manera d'arribar-hi. Que mobilitzin el coneixement, que generin inquietud per l'aprenentatge. I per això es necessita professorat que prengui la iniciativa, que tingui capacitat de resposta i que no es limiti a transmetre un coneixement sense més, sinó que sigui capaç d'acompanyar els estudiants en el seu propi creixement.

La tasca del professorat no s'ha de limitar a fer de corretja de transmissió de decrets, resolucions, normatives i orientacions. Ha d'exercir el seu lideratge amb l'alumnat i amb el seu entorn: amb les famílies, els ens locals, les associacions i organitzacions que circumden el seu context educatiu. Sense dubte, per fer possible aquests lideratges cal donar-los eines, recursos i suport. L'educació del futur la construïm entre tots i totes: és una tasca conjunta, i ningú en pot dimitir.

Referències

- Forés, A.; Parcerisa, A. (2021). *Educació 360º: més enllà del temps lectiu*. Fundació Bofill. https://www.educacio360.cat/wp-content/uploads/2021/05/c75-educacio360_pol89.pdf.
- Guni (2022). *New Visions for Higher Education towards 2030*. Global University Network for Innovation.
- Hirsch, B.J. (2017). «Wanted: soft skills for today's jobs». *Phi Delta Kappan*, 98(5), 12-17. <https://doi.org/10.1177/0031721717690359>.
- Ine (2021). *Encuesta de Población Activa. Tercer trimestre de 2020*. Instituto Nacional de Estadística.
- Unesco (2021). *Reimagining our Futures Together. A new contract for Education*. International Commission on the Futures of Education. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707>.
- United Nations (2021). *Policy brief: Education during COVID-19 and beyond*. United Nations. https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/08/sg_policy_brief_covid-19_and_education_august_2020.pdf.
- Oecd (2021). *The Future of Education and Skills. Education 2030*. OECD.
- Redecker, C.; Leis, M.; Leendertse, M.; Punie, Y.; Gijssels, G.; Kirchner, P.; Stoyanova, S.; Hoogveld, B. (2011). *The Future of Learning: Preparing for Change*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2791/64117> (en línia).
- Sangrà, A. (coord.) (2021). *Decàleg per a la millora de la docència en línia. Propostes per educar en contextos presencials discontinus*. Editorial UOC. https://openaccess.uoc.edu/bitstream/10609/122307/2/9788491808510_no_venal_CA.pdf.
- Sanmartí, N. (2020). *Avaluar per aprendre*. Xarxa de Competències Bàsiques. Departament d'Educació.

Accediu al text íntegre de l'*Anuari 2022 de l'Observatori de l'educació local* des de la **Libreria de la Diputació de Barcelona**